

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА СФОРМОВАНOSTI СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ НА ЗАСАДАХ МІЖДИСЦИПЛІНАРНОГО ПІДХОДУ¹

EXPERIMENTAL VERIFICATION OF THE LEVEL OF FORMING SOCIOCULTURAL COMPETENCE OF FUTURE TEACHERS OF FOREIGN LANGUAGES ON THE BASIS OF INTERDISCIPLINARY APPROACH

У статті здійснено покроковий аналіз експериментальної перевірки формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов на засадах міждисциплінарного підходу. Підсумовано, що педагогічний експеримент із метою діагностування сформованості соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов складався з чотирьох послідовних етапів: теоретичного, діагностично-констатувального, формувального, аналітичного. Описано процедуру добору тестових методик, які використовувалися для встановлення стану сформованості соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов. З'ясовано, що кожен засіб діагностики має відповідати критеріям оцінки якості, найважливішими з яких є об'єктивність, надійність, валідність, точність.

Об'єктивність передбачає мінімізацію впливу суб'єктивних чинників, що забезпечується стандартизацією процедури вимірювання, обробки даних та інтерпретації результатів діагностування. Надійність передбачає ступінь стійкості результатів діагностування, що забезпечується оптимізацією параметрів та об'єктивністю засобу вимірювання і стабільністю ознаки, рівень якої діагностується; кількісна характеристика надійності – це коефіцієнт надійності R . Точність передбачає визначення і мінімізацію помилки вимірювання. Помилка є протилежною надійності. Валідність засобу діагностики передбачає відповідність того, що вимірюється, тому, що треба вимірювати. Психодіагностичні методики, що використовувалися в дослідженні, репрезентувалися як тести досягнень майбутніх учителів іноземних мов у сфері соціокультурної компетентності. Враховано, що тест має вимірювати те, що було викладено і вивчено, нічого зайвого.

Репрезентовано цифрові результати констатувального експерименту. За цифровими показниками вхідного контролю (констатувального етапу експериментального дослідження) майбутні вчителі іноземних мов КГ (контрольних груп) та ЕГ (експериментальних груп) мали однакові умови вступу в експериментальне дослідження.

Ключові слова: компетентність, соціокультурна компетентність, компонент,

етап, організація, майбутні вчителі іноземних мов.

The article provides a step-by-step analysis of the experimental verification of the level of forming sociocultural competence of future teachers of foreign languages on the basis of interdisciplinary approach. It is concluded that the pedagogical experiment in order to diagnose the formation of sociocultural competence of future teachers of foreign languages consisted of four successive stages: theoretical, diagnostic, formative and analytical. The procedure of selecting the test methods used to establish the state of forming sociocultural competence of future teachers of foreign languages is described in the article. It was found that each diagnostic tool is to meet the criteria for quality assessment, the most important of which are objectivity, reliability, validity and accuracy.

The objectivity involves minimizing the impact of subjective factors, which is ensured by standardizing the procedure for measuring, processing data and interpreting the results of diagnosis. Reliability implies the degree of stability of diagnostic results, which is guaranteed by optimization of parameters, objectivity of the measuring instrument and the stability of the feature, the level of which is diagnosed. The quantitative reliability characteristic is the reliability coefficient R .

Accuracy involves determining and minimizing measurement errors. The error is the opposite of reliability. The validity of the diagnostic tool involves the conformity of what is being measured to what is aimed to be measured. Psychodiagnostic techniques used in the study were represented as tests of achievements of future foreign language teachers in the field of sociocultural competence. It is taken into consideration that the test should measure what has been stated and studied, nothing more, nothing less, nothing superfluous. The digital results of the observational experiment are represented. According to the digital indicators of input control, i.e. the statement stage of the experimental study, future teachers of foreign languages, both control groups and experimental groups had the same conditions for taking part in the experimental study.

Key words: competence, sociocultural competence, component, stage, organization, future foreign language teachers.

УДК 378:56\78:123

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2020/30-1.32>

Фодор К.Й.,

аспірант кафедри педагогіки
Мукачівського державного університету,
викладач
Закарпатського угорського інституту
імені Ференца Ракоці ІІ

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Педагогічний експеримент із метою діагностування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов, яка формувалася на засадах міждисциплінарного підходу, складався

з чотирьох послідовних етапів: теоретичного, діагностично-констатувального, формувального, аналітичного. Розглянемо детальніше організаційні кроки. Результати діагностичного етапу висвітлено в низці наших публікацій. Тому вважаємо за необхідне детально відобразити в статті процедуру добору тестових методик, які використовувалися для встановлення стану сформованості соціокуль-

¹ Статтю написано за сприяння програми Колегіум Талантум (Угорщина, 2020 р.).

турної компетентності майбутніх учителів іноземних мов.

Враховувалося, що кожен засіб діагностики, тобто вимірювання, має відповідати критеріям оцінки якості, найважливішими з яких є об'єктивність, надійність, валідність, точність. Кожен засіб діагностики залежно від інструментарію вимірювання давав змогу отримати результати лише з певним ступенем точності, що характеризує рівень коливання вибраного параметра і визначається як мінімальна або систематична помилка вимірювання цим методом [4, с. 1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблема визначення ключових умов ефективності методики дослідно-експериментальної роботи, пов'язаних із проведенням педагогічного експерименту, була предметом наукових розвідок низки науковців (А. Батаршев [2], А. Кивирялг [7], П. Лузан [9], Є. Штульман [11] та ін.). Проблема формування соціокультурної компетентності майбутніх фахівців знаходить відображення в наукових доробках Н. Білоцерківської [1], І. Закір'янової [4], В. Калініна [5], В. Киливника [8] та ін.

Мета статті. Відсутні цілеспрямовані наукові розвідки в напрямі розробки діагностичного інструментарію для визначення стану сформованості соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов, що визначено метою статті, для досягнення якої застосовано низку теоретичних методів (аналіз, синтез, бесіда, анкетування, порівняння, узагальнення, методи математичної статистики).

Виклад основного матеріалу. Згідно з теорією помилок, у процесі усунення інших систематичних помилок коливання результатів вимірювання підпорядковуються статистичним закономірностям, що і дає змогу розрахувати кількісні характеристики критеріїв оцінки якості засобів діагностики стану сформованості соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов.

Об'єктивність передбачає мінімізацію впливу суб'єктивних факторів, що забезпечується стандартизацією процедури вимірювання, обробки даних та інтерпретації результатів діагностування; кількісна характеристика об'єктивності раніше не введена, але може оцінюватися за результатами експертного опитування.

Надійність передбачає визначення ступеня стійкості результатів діагностування, що забезпечується оптимізацією параметрів та об'єктивністю засобу вимірювання і стабільністю ознаки, рівень якої діагностується; для кількісної характеристики надійності використовується коефіцієнт надійності R . Постійність, точність, усталеність, пунктуальність, правильність, чіткість, послідовність, незмінність, здатність заслуговувати довіри – це ознаки, що характеризують надійність. Таким чином, надійність методу вимірювання – це ступінь стій-

кості результатів, що впливає на точність, з якою можна виміряти ту чи іншу конкретну ознаку.

Точність передбачає визначення і мінімізацію помилки вимірювання. Помилка є протилежністю надійності. Засіб діагностики настільки є надійним, наскільки точно він розкриває справжні досягнення або здатності майбутніх учителів іноземних мов щодо трактування явищ іншої культури. Перевірка надійності стосується, насамперед, відновлення результатів під час повторних вимірів.

Аналіз літератури, практичного досвіду і матеріалів нашого дослідження щодо результатів тестувань показав, що на надійність впливають такі фактори:

- а) довжина тесту;
- б) ясність тестових завдань та інструкцій;
- в) умови тестування;
- г) якість тестових балів.

Відомо, що тест більшої довжини є більш надійним. Довжина тесту, звичайно, обмежується тривалістю часу уваги студентів. Досліди довели, що двозначність завдань і заплутані інструкції є одними з основних причин поганої надійності тестів. Ясність завдань та інструкцій виявилася кращою і єдиною процедурою, яка може бути застосована для підвищення надійності тестів.

У методиках стандартизації тестів розрізняють, щонайменше, три види коефіцієнта надійності:

а) *коефіцієнт стабільності або постійності (усталеності)* – це коефіцієнт кореляції між результатами тестування на початку дослідження і після його проведення з тим самим контингентом майбутніх учителів іноземних мов (хоча в процесі використання цього методу на результати повторного тестування впливав «практичний ефект» попереднього, що знижувало об'єктивність отримуваних результатів);

б) *коефіцієнт еквівалентності* – це коефіцієнт кореляції результатів тестування одного й того самого контингенту варіантами одного й того самого тесту;

в) *коефіцієнт внутрішньої усталеності або внутрішньої однорідності* – це коефіцієнт кореляції результатів частин тесту, що виявлені одним і тим самим контингентом студентів. У практиці тестувань такий коефіцієнт застосовується найчастіше. У цьому випадку ми проводили тільки одне тестування і використовували розподіл за парними та непарними номерами тестових завдань. Після цього обчислювали коефіцієнт кореляції Пірсона двох половин тесту і, зрештою, коефіцієнт надійності R за допомогою формули Спірмен-Брауна [1; 2; 3 та ін.].

Таким чином, коефіцієнт надійності R , який визначався в процесі психометричного аналізу тестів, дорівнював коефіцієнту кореляції між результатами, які були одержані однаковим методом та за однакових умов. Він показав, наскільки

збігаються результати вимірів, проведені в однакових умовах, і визначався за формулою Спірмен-Брауна:

$$R = (k \cdot r) / [1 + (k - 1) \cdot r],$$

де r – коефіцієнт кореляції Пірсона, k – кількість частин, на які був розподілений тест ($k = 2$).

Процедура визначення коефіцієнтів надійності виявилася вельми складною, але вивчення світового практичного досвіду тестувань та наші дослідження показали, що можна застосувати більш практичний спрощений підхід до визначення надійності. У результаті використання такого підходу порівнювався розподіл балів, отриманих майбутніми вчителями іноземних мов під час вирішення трьох або більше однакових тестів.

Валідність засобу діагностики передбачає відповідність того, що вимірюється, тому, що треба вимірювати. Валідність – це обґрунтованість, правильність, придатність, а також релевантність – доречність. Валідність показує, чи вимірює тест задані величини. Тест може бути високонадійним, але не вимірювати те, що бажано виміряти [5; 6; 7 та ін.].

Психодіагностичні методики, що використовувалися в дослідженні, репрезентувалися як тести досягнень майбутніх учителів іноземних мов у сфері соціокультурної компетентності. Враховано, що тест має вимірювати те, що було викладено і вивчено, нічого більше, нічого менше, нічого зайвого. На нашу думку, щоб тест був валідним, викладач має чітко окреслити навчальні цілі. Розробка валідних тестів уявляється нам неможливою без ясно констатованих цілей. Валідність встановлює сферу дійсності, для якої засіб діагностики дає статистично ймовірні результати. Наші дослідження підтвердили, що в процесі тестування діяльності певного рівня кваліфікаційні завдання, що пропонуються в тесті, мають відповідати саме такому рівню складності, тобто їх не можна виконати засобами діяльності більш низького рівня.

За світовою та вітчизняною практикою визначення валідності [4; 8 та ін.] певного психодіагностичного методу враховуються такі критерії: валідність змісту, валідність відповідності, валідність прогнозу. Валідність змісту – це відповідність вимог до змісту. Валідність відповідності – це відповідність результатів діагностування, тобто вимірювання та оцінювання, однієї ознаки різними методами. На підставі вивчення світового і вітчизняного досвіду ми дійшли висновку, що одержані за новим методом результати треба порівнювати з еталонним. Наші спостереження і дослідження довели, що такий еталонний метод відсутній, а наявні методи не завжди повною мірою задовольняють критерії якості. Отже, наукові розвідки підтвердили, що визначати валідність вибраних психодіагностичних методик, виходячи виключно з того, наскільки вони відповідають засобу, який

застосовувався раніше, є не тільки методично неправильним, а й гальмує пошук більш досконалих засобів. Статистичним показником емпіричної валідності, тобто валідності змісту та відповідності в сукупності, є коефіцієнт валідності. Він визначається як коефіцієнт кореляції між результатами вимірювання певної ознаки методом, який досліджується, та еталонним. Наш досвід показав, що відсутність дійсно еталонного методу суттєво зменшувала інформаційну цінність такого коефіцієнта.

Валідність прогнозу – це відповідність одержаних експериментально результатів тим, які прогнозувалися на основі попереднього дослідження. Валідність прогнозу, безумовно, визначає валідність методу, але вона більшою мірою залежить від динамічних змін характеристики, яка досліджується, що значно утруднює її визначення.

Як показало наше дослідження, для спрощення процедури визначення коефіцієнта валідності – V , з урахуванням вітчизняної та світової практики тестувань і рекомендацій світової літератури, вистачило розрахування *коефіцієнта перевіркої надійності* – коефіцієнта кореляції між результатами тестування і результатами оцінювання того самого знання компетентною тестовою комісією – досвідченими викладачами і методистами.

Статистична значущість одержаних коефіцієнтів кореляції, тобто вирішення питання, чи можна було взагалі надавати їм таке значення, щоб на них обґрунтовувати певні висновки щодо якості тестів, визначалася за допомогою таблиць ймовірності, наведених у спеціальній літературі. У таблицях зазначені ті мінімальні коефіцієнти кореляції r_{min} , залежно від кількості даних n – кількості майбутніх учителів іноземних мов, що вирішували тест, які можна було врахувати статистично значущими для рівнів значущості 0,05 і 0,01.

Якщо визначений коефіцієнт кореляції $r > r_{min}$, то в разі повторення тестових іспитів в інших групах майбутніх учителів іноземних мов можна було очікувати, що при рівні значущості 0,05 коефіцієнт кореляції r буде дорівнювати нулю не частіше, ніж у п'яти випадках із ста, а при рівні значущості 0,01 – тільки в одному випадку із ста $r = 0$. Аналіз положень математичної статистики щодо визначення коефіцієнтів кореляції r при розрахуванні коефіцієнтів надійності R і валідності V виявив, що коефіцієнт кореляції є тим більш надійним, чим він більший і чим більша кількість пар значень x і y , для яких він був підрахований. Отже, чим більша кількість осіб була охоплена дослідженням в процесі проведення психометричного аналізу тестів, тим надійнішими виявлялися результати аналізу і, відповідно, якість сконструйованих тестів.

За допомогою вибраних методик було проведено констатувальний етап педагогічного експерименту, в процесі якого встановлено вхідний рівень

сформованості соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов. Аналіз отриманих результатів свідчить, що майбутні вчителі іноземних мов контрольних та експериментальних груп до початку експериментального дослідження відзначалися тим, що в них сформованість кожного компонента соціокультурної компетентності й узагальнені показники мають близьке значення. Отже, можна стверджувати, що студенти КГ та ЕГ вступили в експеримент на однакових умовах.

Висновки. Аналіз стану сформованості соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов передбачав проведення низки діагностичних процедур. Для аналізу сформованості цього феномена нами була здійснена його комплексна оцінка. У співпраці з викладачами ЗВО України, котрі брали участь в експериментальному дослідженні, розроблена система діагностики на основі таких методів, як анкетування, лонгітюдне спостереження, наукова бесіда, тестування, самооцінка, використання діагностичних ситуацій, праксиметричні та біографічні методи тощо. Вибрані методи відповідають вимогам об'єктивності, валідності, надійності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Білоцерківська Н.Г. Формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Харків. 2009. 20 с.
2. Батаршев А.В., Алексеева И.Ю., Майорова Е.В. Диагностика профессионально важных качеств. Санкт-Петербург : Питер, 2007. 192 с.
3. Загвязинский В.И. Методология и методика дидактического исследования. Москва : Педагогика, 1981. 160 с.
4. Закір'янова І.А. Динаміка соціокультурної компетентності майбутніх педагогів. *Теоретичні питання культури, освіти та виховання* : збірник наук. праць. Київ : Вид. центр КДЛУ, 2002. Вип. 21. С. 183–189.
5. Калінін В.О. Особливості формування соціокультурної компетенції майбутнього вчителя іноземної мови у процесі професійно-педагогічної підготовки. *Вісник Житомир. пед. ун-ту*. 2003. № 12. С. 154–156.
6. Краткая философская энциклопедия. Москва : Энциклопедия, 1994. 576 с.
7. Кыверялг А.А. Методы исследования в профессиональной педагогике. Таллин : «Валгус», 1980. 334 с.
8. Киливник В. Педагогічні умови формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2018. № 2 (76). С. 156–166.
9. Лузан П.Г., Сопівник І.В., Виговська С.В. Основи науково-педагогічних досліджень. Київ : НАКККІМ, 2011. 314 с.
10. Поташник М.М. Эксперимент в школе: организация и управление. Москва : МГПУ, 1991. 215 с.
11. Штульман Э.А. Специфика методического эксперимента. *Советская педагогика*. 1988. № 3. С. 61–65.